

A Jósa András Múzeum Irodalmi Gyűjteménye

BARANYI FERENC

Bevezető

Néhány szakember kivételével kevesen tudják, hogy a Jósa András Múzeum tradícionális gyűjteményei mellett irodalmi gyűjteménnyel is rendelkezik. Nem is csodálkozhatunk ezen, hisz a gyűjteményről egyetlen ismertetés született még 1957-ben¹, egy évvel az irodalomtörténeti gyűjtőmunka beindulása után. Az ismeretlenség másik oka, hogy az immár 35 éves múltra visszatekintő Irodalmi Gyűjteménynek — leszámítva egy rövid időszakot — nem volt igazi gazdája, s az ajándékozás, vásárlás útján beérkező anyag feldolgozatlanul, s kutatásra, múzeumi használatra alkalmatlan állapotban hevert a szekrények mélyén. A fent említett állítások igazolására álljon itt a gyűjtemény 35 éves történetének vázlatos ismertetése.

Az Irodalmi Gyűjtemény kialakítása dr. Merényi Oszkár irodalomtörténész-tanár nevéhez fűződik, akit 1956 január 1-jével alkalmaz napi négy órában a Jósa András Múzeum. Az ő nevéhez fűződnek a kezdeti sikerek, hisz ebben az időszakban kerül a múzeumba egy tekintélyes mennyiségű Czóbel Minka kézirat, a nyíregyházi Bessenyei Körrel kapcsolatos levelezések, a nagykállói Műkedvelő Társaság iratai, s még folytathatnánk a sort. Az ő tollából származik a fent említett ismertető is. A Kelet-Magyarország hasábjain megjelent cikkében Merényi Oszkár elemzi az Irodalmi Gyűjtemény helyzetét, bemutatja az elért sikereket, s felvázolja a megyei irodalomtörténeti dokumentumok felkutatására és összegyűjtésére összeállított programját. A kezdeti eredményes munka azonban nem volt hosszú életű, mivel Merényi Oszkár 1959 szeptember 1-vel megvált a múzeumtól. „30 szűk esztendő” köszönt a gyűjteményre, s megkezdí kanosszajárását az anyag.

1 Dr. Merényi Oszkár: A nyíregyházi Jósa András Múzeum irodalmi kincsei. Kelet-Magyarország 1957. június 16. XIV. évfolyam 139. szám 6.

Önálló gyűjteményként kezelik, később az adattárba kerül², majd ismét önálló lesz. Végre 1967-ben, az új leltározás bevezetésével Erdész Sándor rendezi és feldolgozza a meglévő dokumentumokat, s a '68-ban megrendezett Krúdy Gyula kiállításához a Krúdy Zsuzsától kapott anyagot is gondosan beletárolja. Egy minimális számú Sipkay-anyag beérkezésén kívül 1973-ig ismét csönd honol a gyűjtemény körül, amiről éves beszámolóink³, s az irodalmi leltárkönyv tanúskodik⁴. 1973 fontos dátum múzeumunk életében, hisz ekkor költözik jelenlegi helyére. Az új épületben megrendezett kiállítások között szerepel az új Krúdy kiállítás is, amelynek kapcsán ismét jelentős anyagot ajándékozik az Irodalmi Gyűjteménynek Krúdy Zsuzsa. Ennek rendezését Diénes Istvánné végzi el, aki másfél évig gondozza az Irodalmi Gyűjteményt.

1974 és 1989 között ismét gazdátlanul hever az ebben az időszakban vásárolt vagy ajándékként kapott anyag. Pedig értékes dokumentumokról van szó. Ekkor kerül a gyűjteménybe a Váci-hagyaték, számos Szabó Lőrinc kézirat, a Lukács Tihamérral és családjával kapcsolatos dokumentumok⁵, Krúdy Gyula „utóéletére”, s Krúdy Zsuzsára vonatkozó levelek, újságkivágatok stb. Az Irodalmi Gyűjteménnyel kapcsolatos bizonytalanságra jó példa, hogy 1988-ban a Sarlós (Salzmann) Ottó költő özvegyétől kapott irodalomtörténeti vonatkozású dokumentumok, kéziratok a Történelmi Dokumentációs Gyűjteménybe kerültek⁶.

1989-ben oldódik meg az Irodalmi Gyűjtemény gondozása, amikor irodalmi múzeológust alkalmaz a múzeum. Az eltelt három évben sikerült a régi anyag revízióját elvégezni, s a feldolgozatlan anyag tekintélyes részét beletárolnom. Számos megyei vonatkozású irodalomtörténeti kézirattal, fényképpel, relikviával gyarapítottuk a gyűjteményt. Jelenleg az anyag kartonozása folyik, ami a gyűjteményben történő kutatást hivatott elősegíteni.

Az Irodalmi Gyűjtemény rövid történetéből látható, hogy a Jósa András Múzeum irodalomtörténeti anyagát tételesen még nem ismertette ezidáig senki. Ezt a hiányt szeretném pótolni dolgozatommal annak reményében, hogy az Irodalmi Gyűjtemény létezésének és fontosságának bizonyítása mellett a még kallódó — megyénkben, hazánkban fellelhető — Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei vonatkozású irodalomtörténeti dokumentumok felkutatásában, összegyűjtésében is segítségünkre lesz. Ugyanakkor az anyag számbavételével igazolni kívánom, hogy ez a gyűjtemény jó alapot biztosíthat egy átfogó irodalomtörténeti kiállításához, mely bemutatná Szabolcs-Szatmár-Bereg megye szerepét nemzeti irodalmunkban.

2 A Jósa András Múzeum gyűjteményeinek, adattári anyagának nyilvántartására bevezetett füzet az 1959-1967 közötti időszakot öleli fel.

3 A Szabolcs-Szatmár Megyei Múzeumok Igazgatóságának munkajelentései, 1959-1990.

4 A Jósa András Múzeum Irodalmi Kéziratai Leltárkönyve. Nyíregyháza, 1967. január 1. (A továbbiakban JAM IGY.)

5 Lukács Tihamér az első Nyíregyházáról szóló monográfia szerzőjének, Lukács Ödönnek a fia.

6 A Jósa András Múzeum Történeti Dokumentumgyűjteménye 87.2.1.1.-87.4.1.62.

Az Irodalmi Gyűjtemény ismertetése

Az irodalomtörténeti anyag pontos, tételenkénti bemutatásánál azt a két leltárkönyvet használok⁷, amelyek közül az elsőt Erdész Sándor kezdett vezetni a Merényi Oszkár általa gyűjtött kéziratok és egyéb dokumentumok átletelezésével. Az egyes tételeknél az anyag megnevezése mellett megadom a pontos leltári számot, s leírom az anyag beérkezésének körülményeit. A dokumentumok jellegét tekintve csak abban az esetben teszek megjegyzést, ha nem eredetiek. A legérdekesebb darabokat, amelyek nagyobb figyelmet érdemelnek, külön is kiemelem. Feltüntetem az egyes tételeknél a hiányokat. Az 1974-1989 között beérkezett adományoknál sok esetben nem ismerjük az átadó nevét, a beérkezés idejét, ami a Bevezetőben leírt állapotokra vezethető vissza, s amely adatokat ezidáig nem sikerült felderítenem.

1. *Czóbel Minka (1854-1943) kéziratai.* Lelt. szám. 67.1.1-67.1.169

A 169 darabból álló vers, novella, dráma, regénytöredék kézirat együttes az egyik legértékesebb irodalomtörténeti anyaga múzeumunknak. A dokumentumok 1957 decemberében kerültek az Irodalmi Gyűjteménybe a Nyíregyházi Állami Levéltár hivatalos átadásaként. A szimbolizmus előfutáraként számon tartott, szecessziós stílusban alkotó anarcsi költőnő kéziratai között találjuk például a Maya c. kötetében (1893)⁸ megjelent Boeckliniana c. versét⁹ vagy a Virradat dalai (1896) c. kötetben¹⁰ olvasható Báthory Erzsébet c. kompozícióját¹¹, amelynek alcíme A szerelem evolúciója (1. kép), hogy csak néhányat említsünk.

2. *Berzsenyi Dániel (1776-1836) kézirata.* Lelt. szám. 67.2.1-67.2.11

A leltárkönyv szerint ezek a kéziratok 1955 decemberében érkeztek a múzeumba ajándékként. Merényi Oszkár gyűjtötte. Sajnálatos módon a Berzsenyi gazdasági és egyéb feljegyzéseit, tanulmánytöredékét, leveleit és utolsó niklai, 1836 február 22-re datált írását tartalmazó anyagot nem találtuk meg. Birtokunkban van ellenben egy átvételi elismervény Merényi Oszkár aláírásával, amelyben igazolja, hogy a 12 db Berzsenyi-dokumentumot tudományos kutatás céljából átvette. Az értékes kéziratok hollétéről többet ezidáig nem sikerült kiderítenem.

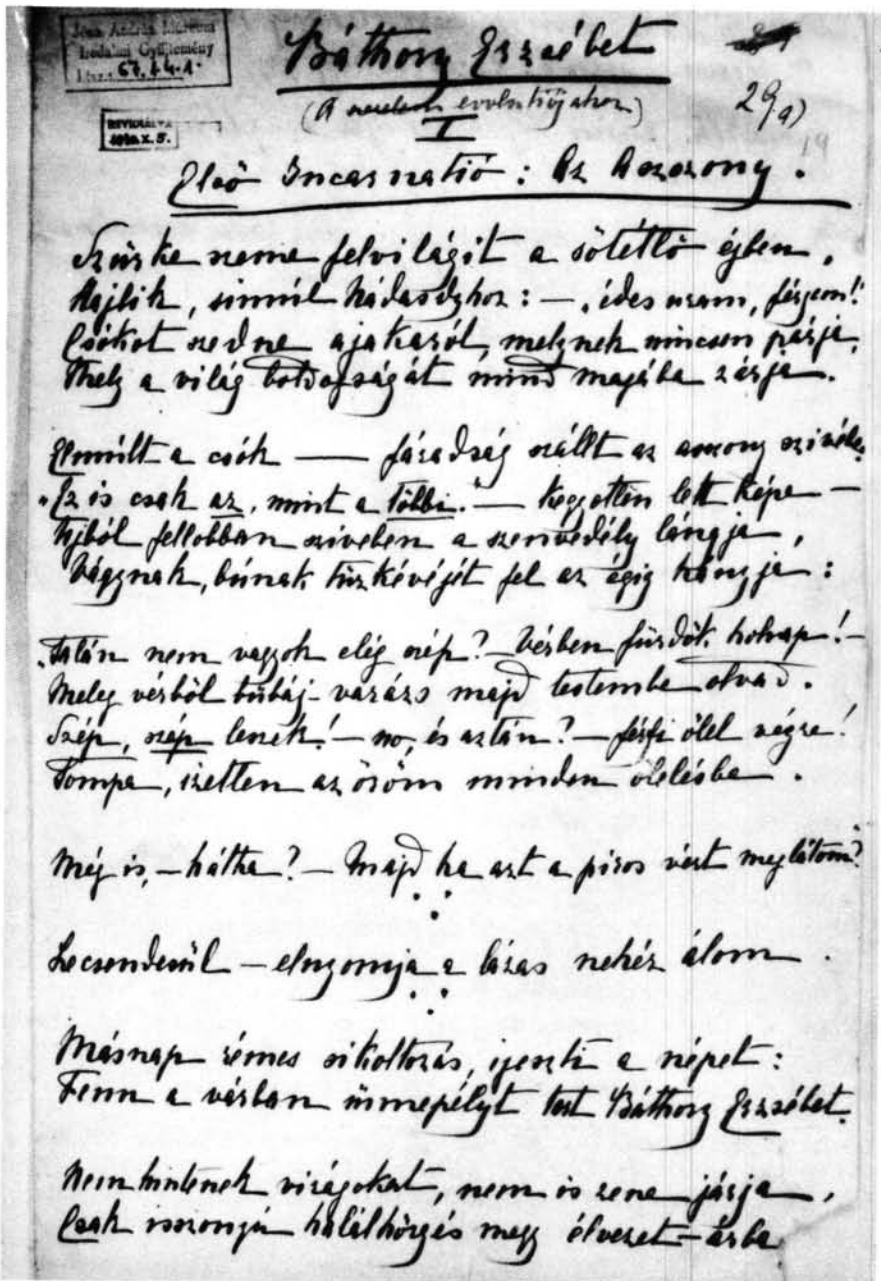
7 Lásd 4. jegyzet! A Jósa András Múzeum Irodalomtörténeti Gyűjteményének leltárkönyve. Nyíregyháza. A második kötet megnyitva 1991 augusztus 5-én.

8 Czóbel Minka: Boszorkány-dalok. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1974.

9 JAM IGY. 67.1.115

10 Lásd 8. jegyzet!

11 JAM IGY. 67.1.4

1. kép Csöbél Minka: Báthory Erzsébet (A szerelem evolúciójá) c. versének kézírata

Abb. 1. Minka Csöbél: Manuskript des Gedichtes „Erzsébet Báthory (Die Evolution der Liebe)”

3. *Móra Ferenc (1879-1934) kéziratai.* Lelt. szám. 67.3.1-67.3.2
A két dokumentum 1967 február 20-án érkezett a múzeumba. Csallány Dezső, a múzeum akkori igazgatója ajándékozta a gyűjteménynek.
4. *Krúdy Gyula (1878-1933) személyes és családi dokumentumai.*
Lelt. szám.67.4.1-67.4.27
A jelentős muzeális értékkel bíró anyagot, az író második házasságából született lánya, Krúdy Zsuzsa ajándékozta a múzeumnak. Ezek a dokumentumok komoly mértékben emelték az 1968-ban, a színház épületében megrendezett (akkor már harmadik) Krúdy kiállítás színvonalát. A könyvek, újságkivágatok, könyvborítók özönéből üde színfoltként emelkedett ki Krúdy Gyula születési anyakönyvi kivonata¹², különböző írásainak korrektúrái, könyvtári olvasófüzete¹³, jegyzetfüzete 1917-1919-ből¹⁴ stb. Itt kell megemlítenem, hogy az Irodalmi Gyűjtemény Krúdyval kapcsolatos anyagának megszerzésében jelentős szerepe volt Katona Béla főiskolai tanárnak¹⁵, aki meggyőzte Krúdy Zsuzsát arról, hogy egy igazi és Krúdy Gyulára méltóképpen emlékező kiállítást eredeti dokumentumok, személyes relikviák, eredeti fényképek nélkül nem lehet megrendezni¹⁶. Meggyőző erejének köszönhetően a későbbiekben is számos dokumentummal gyarapította Krúdy Zsuzsa a gyűjteményt¹⁷.
5. *Móricz Zsigmond (1879-1942) két kézirata.* Lelt. szám. 67.5.1-67.5.2¹⁸
Móricz Virág ajándéka a két kézirat, amelyek közül az egyikben Móricz Zsigmond följegyzéseit láthatjuk Papp Mihály életrajzából a „Boldog ember”-hez¹⁹, a másikon pedig az „Életem regényének”-hez írt fogalmazványa található²⁰.
6. *Jósa Jolán (? — ?) kézirata.* Lelt. szám. 67.6.1
A 38 főlőből álló kézirat Jósa András lányának Jósa Jolánnak a Kis képek egy nagy életből c. rádiószínhátját tartalmazza.
7. *Ismeretlen szerző kézirata.* Lelt. szám. 67.7.1
A régi múzeumi anyagként átletározott vígjáték-kézirat címe Néném asszony korában avagy Gyámság aggság. A szerző neve helyén álnév szerepel: Északi Károly. A kézirat érdekessége, hogy utolsó lapján a következő felirat olvasható aláírással: „Székesfehérvár, 867. December 5-én Erdélyi János.” A vígjáték írója azonban nem azonos az irodalmi

12 JAM IGY. 67.4.10

13 JAM IGY. 67.4.22

14 JAM IGY. 67.4.25

15 Egyik rendezője volt a Krúdy kiállításoknak.

16 Katona Béla szíves szóbeli közlése.

17 Lásd még a 15., 17., 19. és 48. tételt!

18 Lásd még a 14. számú tételt!

19 JAM IGY. 67.5.6

20 JAM IGY. 67.5.1

népiesség elméleti kidolgozójával, az 1814-1868 között élt Erdélyi Jánossal.

8. *Saáry Sándor (1862-1926) kézírata.* Lelt. szám. 67.8..1
A 11 fólióból álló kézirat Saáry Sándor: Elkésett utasok c. elbeszélését tartalmazza.
9. *Ifj. Radványi Sándor (1900- ?) verskézírata.* Lelt. szám. 67.9.1
A kótaji születésű „költőnek” több kötete jelent meg a két világháború között Nyíregyházán. Ez a verse Jósa András emlékére készült. Címe: Nyíri pajkos. A legutóbbi időben még két verskézírata került elő, amelyek még nincsenek beleltározva. Címük: Sóhaj a kis kökörösínhez, Kótaj, 1925 október 1., valamint Az avar, Sóstófürdő, 1925 ősze.
10. *Vietórisz József (1868-1954) kézírata.* Lelt. szám. 67.10.1
Jósa András születésének századik évfordulójára írt versének kézírata a revízió során hiányzott.
11. *Lőrincz Margit (? — ?) verskézíratai.* Lelt. szám. 67.11.1-67.11.4
Az utolsó három tételt Balogh István történész gyűjtötte 1967-ben. Mindhárom fontos adalékot nyújt Nyíregyháza két világháború közötti irodalmi életéhez, valamint ahhoz, hogy milyen stílusú írókat „fogyasztott” a megyeközpont olvasóközönsége.
12. *Mező Dániel (? — ?) verskézíratai, s egy vele kapcsolatos dokumentum.* Lelt. szám. 67.12.1-67.12.2
Mező Dániel sajátkezűleg sokszorosított brossúrája öt versét tartalmazza. A füzet címe: Toll-Kísérletek. Az 1847-ben Hajdúböszörményben²¹ született versek érdekessége, hogy valamennyi Petőfi ellenes, s nagyfokú lojalitásról tanúskodik. A verskéziratokat Merényi Oszkár gyűjtötte Nyíregyházán. A Mező Dániellel kapcsolatos dokumentum, amely egy ismeretlen besúgó jelentése Mező Dániel lojalításáról, a revízió során nem került elő.
13. *Nagy Zoltán (? — ?) elbeszéléskézíratai.* Lelt. szám. 67.13.1-67.13.17
A nyíregyházi lapokban Zala Zoltán álnéven publikáló író kézíratait Nyárády Mihály néprajzkutató ajándékozta a múzeumnak 1966-ban. Ezek a dokumentumok adalékok lehetnek Nyíregyháza irodalmi közízlésének kutatásához.
14. *Móricz Zsigmond (1879-1942) levelező lapjai az Ács családhoz (másolatok).* Lelt. szám. 68.1.1.1-68.1.3.2
Csorba Sándor kutatásai nyomán előkerült három kiadatlan Móricz Zsigmond levélről készült másolat²², amelyeket Szalay Pál szatmárcsekei református lelkésznél fedezett fel.
15. *Krúdy Gyulával (1878-1930) kapcsolatos anyag.* Lelt. szám. 68.2.1-68.5.14

21 Mező Dániel ott volt nemzetőr.

22 Csorba Sándor: Három kiadatlan Móricz-levél. SzSzele 1956-3.133.

Krúdy Zsuzsa ajándéka, amelyet 1967 októberében adott át a múzeumnak. Az anyag Krúdy Gyulával kapcsolatos újságcikkekből, nekrológokból, korabeli bírálatokból, s az író korrektúráiból áll. E korrektúrák (Ady Endre éjszakái, Álmoskönyv, Napraforgó stb.) értékét növeli, hogy Krúdy életstílusából, munkastílusából adódóan nagyon kevés eredeti Krúdy-kézírás, levél maradt ránk²³.

16. *Sipkay Barna (1927-1968) kéziratai*. Lelt. szám. 69.1.1-69.1.8
Erdész Sándor gyűjtötte a dokumentumokat özv. Sipkay Barnánétól 1967 decemberében. A helyi irodalom jelentős képviselőjének néhány elbeszélését, újságírói feljegyzéseit, írói témajegyzékeit tartalmazza az anyag.
17. *Krúdy Gyula (1878-1933) különkiadású regényeinek könyvborítói, valamint egy családi fénykép*. Lelt. szám. 73.1.1-73.1.11
Dienes Istvánné gyűjtötte Krúdy Zsuzsától 1973 májusában. Nagy része a ma is látható Krúdy kiállításon szerepel. A családi fényképen²⁴ id. Krúdy Gyulát, feleségét és gyermekeit láthatjuk.
18. *Kölcsey Ferencsel (1790-1838) kapcsolatos levelek*. Lelt. szám. 73.2.1-73.2.2
Özv. Miskolczi Józsefné bakonszegi lakos ajándéka. A két levél közül az első²⁵ jelentősebb. Ezt Szemere Pálné²⁶ írta Pécelről Kölcsey Ádám-nához 1834 március 13-án.
19. *Krúdy Gyulával (1878-1933) kapcsolatos dokumentumok*. Lelt. szám. 74.1.1-74.2.196
Dienes Istvánné gyűjtötte az anyagot, amelyet 1974 márciusában aján-dékozott a múzeum Irodalmi Gyűjteményének Krúdy Zsuzsa. Az eredeti fényképek legjelentősebb darabjai a Krúdy Gyulát és családját ábrázoló fotók, valamint a legid. Krúdy Gyulával kapcsolatos felvételek, amelyek a 48-as honvédek menházában készültek. Az újságkivágatok közül a legértékesebbek Krúdy Gyula tárcái, amelyeket 1923-ban és 1924-ben írt a „Magyarország” c. lap számára²⁷.
20. *Mester Attila (1938-1985) kéziratai, relikviái, levelei, fényképei*. Lelt. szám. 90.1.1-90.1.52
A fiatalon elhunyt újságíró-költő dokumentumait özvegye ajándékozta a múzeumnak 1990 októberében²⁸. A személyes használati tárgyak, a Váci Mihály, Farkas László, Angyal János által írt levelek mellett a kéziratok alapján nyomon követhetjük Mester Attila költővé érésének útját a legelső költeményeit is tartalmazó versesfüzetei alapján.

23 Katona Béla szíves szóbeli közlése.

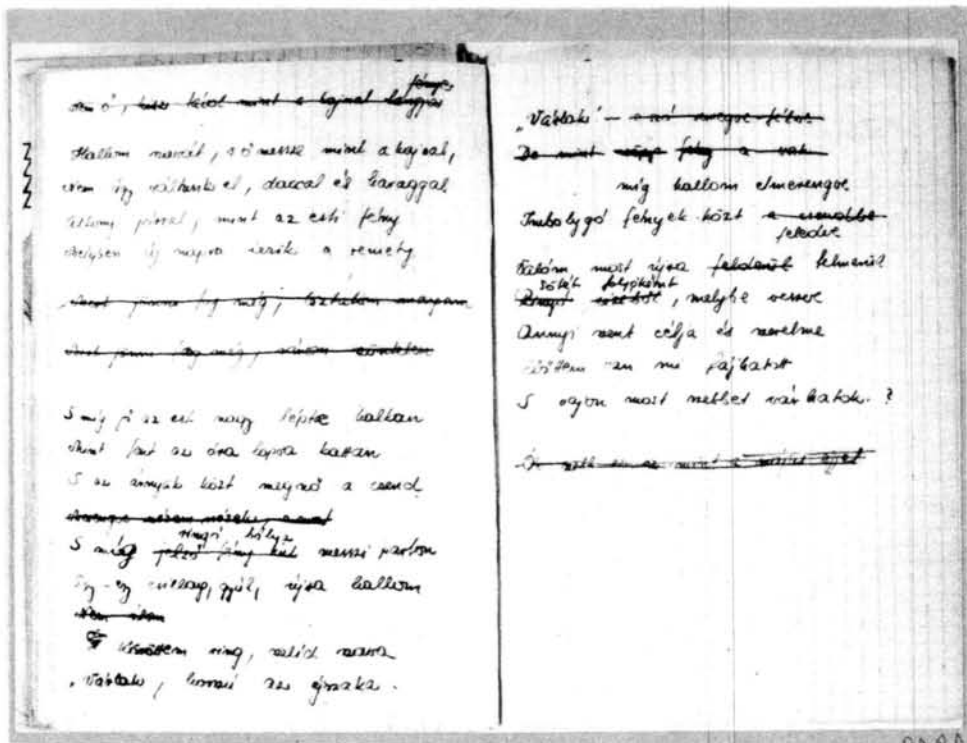
24 JAM IGY. 73.1.1

25 JAM IGY. 73.2.1

26 Kölcsey szívbéli jó barátjának, Szemere Pálnak a felesége.

27 JAM IGY. 74.2.87-74.2.186

28 Az anyag múzeumba kerüléséért e helyen mondok köszönetet Papp Tibornak.

2. kép Mester Attila versesfüzete
 Abb. 2. Gedichtband von Attila Mester

21. Szabó Lőrinc (1900-1957) kéziratai. Lelt. szám. 90.2.1-90.22.28

A Szabó Lőrinc-kéziratokat vásárlás útján szerezte meg a múzeum az író fiától, „Lócitól”²⁹. Az anyagban néhány vers, tanulmány, vallomás eredetije található, valamint annak a Naplónak a másodpéldánya, amelyet 1945 júniusától szeptemberéig írt, s amely 1990-ig zárolt anyaga volt³⁰.

22. Bory Zsolt (1924-1984) hagyatéka. Lelt. szám. 90.3.1-90.3.92

A hagyatékot 1990 októberében vásároltuk Csorba Sándor tanár közreműködésével Bory Beátától. Az anyagban található, felkérésekre küldött válaszlevelekből kirajzolódik a 60-as, 70-es években Nyíregyházán megrendezett író-olvasó találkozók repertoárja. A levélírók között van Garai Gábor, Fodor András, Rákos Sándor, Jobbágy Károly, Cseres Tibor és még sorolhatnánk a neveket. Ugyancsak értékes az a

29 A dokumentumok megvásárlásában nagy szerepe volt Katona Bélának, aki Szabó Lőrinc megyei kapcsolatait kutatva ismerkedett meg az író özvegyével és fiával.

30 Szabó Lőrinc: Bírákhoz és barátokhoz. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Kabdebó Lóránt. Budapest, Magvető Kiadó 1990.

bonukleinsav³¹, valamint Pogány ima³² c. verseinek egyes fázisait, a versírás folyamatát. A hagyaték tartalmaz 9 Szabó Pál levelet (3. kép), 2 Veres Péter levelet, valamint egy Kodolányi János levelet. Az anyag egyik legértékesebb darabja Tamási Áron szivarja, amellyel 1964 május 23-án egy baráti beszélgetéskor kínálta meg Bory Zsoltot, aki azonban nem dohányzott³³.

23. *Sipkay Barna (1927-1968) hagyaték.* Lelt. szám. 904.1-90.4.170
A hagyatékot Tarnavölgyiné Sipkay Mónika ajándékozta a múzeumnak 1990 novemberében. A személyes használati tárgyait, dokumentumokat, leveleket, újságírói és szépírói feljegyzéseit, rajzait, újságkivágatokat, műveiről szóló kritikákat, családi fényképeket tartalmazó anyag segítségével kirajzolódik előttünk Sipkay Barna egész élete, írói munkássága.
24. *Jászai Mari (1850-1926) kézírata.* Lelt. szám. 91.1.1
Régi múzeumi anyag Merényi Oszkár gyűjtéséből, antikvár vétel.
25. *A Bessenyei Körrel kapcsolatos dokumentumok.* Lelt. szám. 91.2.1-91.2.75
Régi múzeumi anyag. Merényi Oszkár gyűjtéseként került a múzeumba. Számos Bessenyei Kör vezetőségéhez írt levelet tartalmaz. A levélírók között találjuk Vértessy Gyulát, Czóbel Minkát, Császár Elemért, Ódry Árpádot, Riedl Frigyest. Számos olyan dokumentum is van az anyagban, amely a Bessenyei Kör aktív közművelődési tevékenységét bizonyítja. Irodalmi estekre szóló meghívók, plakátok, az 1947-es újjáalakulása során készült alapszabály, névjegyzék stb. gazdagítják.
26. *A nagykállói Műkedvelő Társaság iratai.* Lelt. szám. 91.3.1-91.3.29
Szintén régi múzeumi anyag, amelyet Merényi Oszkár gyűjtött Nyíregyházán. Az iratok alapján nyomon követhetjük a Műkedvelő Társaság életét, hisz a jegyzőkönyvek mellett pontos listákat is találhatunk itt a társaság rendes és pártoló tagjairól és a dokumentumok között van a Műkedvelő Társaság alapszabályzata is.
27. *Színháztörténeti dokumentumok.* Lelt. szám. 91.4.1-91.12.1
Régi múzeumi anyag. Népszínművek szerepkönyveit tartalmazza. Néhány cím: Gyámság aggság, A sárga csikó, Angolosan stb. Ezek a dokumentumok adalékok Nyíregyháza és a megye kultúrtörténetéhez.
28. *Nyomtatvány.* Lelt. szám. 91.13.1
Régi múzeumi anyag. Szabolcs vármegye alispánjának meghívója az 1899 május 9-én tartandó Bessenyei szoboravatásra.
29. *Ismeretlen szerző kézírata.* Lelt. szám. 91.14.1-91.14.2

31 JAM IGY. 90.3.2

32 JAM IGY. 90.3.1

33 JAM IGY. 90.3.72

Kedres Bortm!

Kezini his szemorúsággal,
intésitelek, hogy a gárai total-
készen orvben más nem tudok
vértremi. Nem védekezés dőpán, csupán
tájékoztul: Kiskunmajsza, Kalocsa,
Somkethely, Szegelyes, Pészobiszót-
vágy, Berettyóújfalva, Tótkesztély,
tes - utam vért a utóbbi két
hónap alatt. S meg hiten van:
Kiskunmajsza (Héppén), s 30 - ós Füves-
párvolat.

De ha etud, továbbában
esetleg vértremet a sor-

kezdésedet írva, s
indóltat.

Farkó Örs

3. kép Szabó Pál levele Kuthy Ferenchez (Bory Zsolt hagyaték)

Abb. 3. Brief des Pál Szabó an Ferenc Kuthy (aus dem Nachlass von Zsolt Bory)

29. *Ismeretlen szerző kézírata.* Lelt. szám. 91.14.1-91.14.2
Merényi Oszkár által gyűjtött régi múzeumi anyag, mely öt latin nyelvű versből áll, amelyeket Buday Ferenchez írtak.
30. *Újságkivágatok a Nyírvidek, a Szabolcsi Hétfő, valamint a Szabolcsi Szabadsajtó c. lapokból.* Lelt. szám. 91.15.1-91.21.1
Régi múzeumi anyag. Az újságkivágatok szépirodalmi műveket tartalmaznak.
31. *Ismeretlen szerzők kézíratai.* Lelt. szám. 91.22.1-91.22.5
A kéziratokról megállapítható, hogy különböző elbeszélések részletei, s a XIX. század második felében születtek. Ez az anyag is Merényi Oszkár gyűjtése.
32. *Nyugta.* Lelt. szám. 91.23.1
R. Lehotzky Jób — 1842-ben nagykállói inspektor — nyugtája. Régi múzeumi anyag.
33. *Madarassy József (? — ?) családi feljegyzései.* Lelt. szám. 91.24.1
A 23 oldal feljegyzés az 1789-1868 közötti időszakot öleli fel a Madarassy család életéből.
34. *Ismeretlen szerző kézírata.* Lelt. szám. 91.25.1
A három fóliónyi kéziratban Deák Ferenc és Vörösmarty Mihály Apagy melletti szalonkavadászatának történetét meséli el Csizsár Imre apagy, később demecseri ref. lelkész.
35. *Előfizetési felhívás.* Lelt. szám. 91.26.1
Régi múzeumi anyag. Budafalvi Bors Sámuel: Aranybölcső vagy Népgyöngy c. művének előfizetési felhívása. Merényi Oszkár vásárolta egy budapesti antikváriumban.
36. *Seydl Imre (? — ?) kézírata.* Lelt. szám. 91.27.1
Seydl Imre verses útmutatója fiának, melyben az erkölcsös életre hívja fel figyelmét. Az anyag beérkezésének időpontja, az átadó vagy ajánló neve ismeretlen.
37. *Nyomtatvány.* Lelt. szám. 91.28.1
Régi múzeumi vásárlás az 1857-ben Pesten nyomtatott Néphymnus.
38. *Naptár.* Lelt. szám. 91.29.1
Merényi Oszkár által vásárolt Színházi Naptár az 1857. évre.
39. *Ismeretlen szerző kézírata.* Lelt. szám. 91.30.1
Régi múzeumi anyag, amely egy Kisfaludy Sándor versmértékében írt elbeszélő költemény.
40. *Ismeretlen szerző.* Lelt. szám. 91.31.1
Merényi Oszkár gyűjtése. A feljegyzések az 1832-36-os országgyűlésről szólnak.

41. *Kéziratos énekeskönyvek.* Lelt. szám. 91.32.1-91.32.2.
A XIX. század első feléből származó kéziratos énekeskönyveket szintén Merényi Oszkár gyűjtötte.
42. *Kéziratos szerepkönyvek.* Lelt. szám. 91.33.1-91.33.2
Régi múzeumi anyag, mely a Földszint és lebujs c. vígjáték előadásához készült.
43. *Színházi plakát.* Lelt. szám. 91.34.1
Régi múzeumi anyag az 1842-ben Kassán készült színházi plakát, mellyel Szontagh Gusztáv: A beszállásosozás c. darabjának előadására hívják fel a figyelmet.
44. *Színházi plakátok.* Lelt. szám. 91.36.1-91.36.6
A plakátok nagy része a nyíregyházi Városi Színház 1895-1904. között műsorra tűzött darabjairól adnak felvilágosítást. Az anyag beérkezéséről bővebbet nem tudunk.
45. *Színháztörténeti fényképek és dokumentumok.* Lelt. szám. 91.36.1-91.36.28
A fényképek nagy része a nyíregyházi „Niobe” színikör szereplőit ábrázolja, a „Felhő Klári” és a „Gyurkovics lányok” c. darabok előadása közben. A képek tulajdonosának gondosságát mutatja, hogy a hátlapokra valamennyi a képen szereplő személy nevét felírta. Csak néhány nevet említünk a közismertebbek közül: dr. Bodnár István, dr. Konthy Gyula, Sarvay Ilonka, Jármay Etel, Pröhle Vilmosné stb. A fényképek között vannak azok a képek, amelyeken Fedák Sári 1926 október 10-i nyíregyházi látogatását örökítették meg³⁴.
46. *Váci Mihály (1924-1970) hagyaték.* Lelt. szám. 91.37.1-91.37.303
A Krúdy Gyulára vonatkozó dokumentumok után számszerűen a második legtekintélyesebb anyag a Váci Mihály hagyaték. Az egykori Városi Tanácstól kapta a múzeum, amikor id. Váci Mihálynét romló egészségi állapota miatt a családja beleegyezésével öregek otthonában helyezték el, s a költő szülőházát — bár sokáig tervbe volt véve, hogy ott emlékszobát rendeznek be — szolgálati lakássá alakították át. A személyes dokumentumokat, a költő szüleivel, öccsével folytatott levelezését, gazdag fényképanyagot, valamint kéziratokat tartalmazó hagyaték alapján nyomon lehet követni Váci Mihály életútját. Hüen tükrözi a költő meleg ragaszkodását szüleihez, testvérehez, szűkebb szülőföldjéhez. Megtaláljuk itt tanítói oklevelét, id. Váci Mihály névváltoztatási kérelmét, a költő önmagáról írt vallomását, legkorábbi verseinek kéziratát, a Győrffy István Népi Kollégiumhoz küldött kérelmét, saját kezűleg írt önéletrajzát. A levelek között fellelhetjük utolsó vietnami útjáról szüleihez írt képeslapját, s a családi fényképek mellett ott vannak

34 JAM IGY. 91.36.15.

Földszint és Lebujból - Nyúlfiné

1° Jel: Tóka - Liri.

Kamarább ott lesz - igazán van.

2° Jel: Nyúlfiné és né a' 2° bal.

dvemi meg nem lesz adni Nem nem az ugy fog meg löttemi.

ajkon jonek tanul marad, úgy

akarom, az illedelem is azt kívánja.

Jarokolság. Nem akarom, hogy meg ma

Lixi bölényen kifizeselem e' hona,

perre.

megye de is valahol jól van. Josen

hiteivel mehesz.

egyel. Fogadd el, nem tanom, csak

karamból salarodial-

adózása Csak nem híped, hogy tege

feltelek, se ven' jöhös'?

elcsapp I ki az ola. ^{születés} se ~~remélt~~

4. kép A Földszint és lebuj c. vígjátékból Nyúlfiné szerepkönyve

Abb. 4. Rollenbuch der Frau Nyúlfi aus dem Schwank „Erdgeschoß und Spelunke“

az Illyés Gyulával közös olaszországi útján készültek. Számos dokumentum pedig utóéletéről számol be.

47. *Lukács Tihamérral (1885-1955) és családjával kapcsolatos dokumentumok.* Lelt. szám. 91.38.1-91.38.158

A Lukács Tihamérra és családjára vonatkozó anyagot Lukács Zsófia ajándékozta az Irodalmi Gyűjteménynek. A dokumentumok pontos beérkezésének idejét nem sikerült megállapítani. Lukács Tihamér ügyvéd, a Nyíregyházáról elsőként monográfiát író Lukács Ödönnek volt a fia. Ügyvéd létére az apai házból magával vitte egész életére az irodalom szeretetét. Szabadidejében maga is verselgetett. Helyi, majd Budapestre költözésük után fővárosi lapokban jelent meg néhány írása, verse, mint azt Lukács Zsófia írja: Lukács Tihamér élete c. dolgozatában. A versek esztétikai színvonalának bővebb elemzésére nincs módunk, de sokat elárul a versekről az, hogy a századforduló új stílusirányzatait mélyen megvető Szabolcska Mihály, a népnemzeti irányzat egyik utolsó képviselője meleg hangú levélben dicsérte meg Lukács Tihamér ifjúkori verseit, amelyeket a fiatal költő bírálatra küldött hozzá³⁵. A személyes dokumentumok, fényképek segítségével bepillantást nyerünk egy polgári család életébe, s a család 2. világháború alatti kálváriájába.

48. *Krúdy Gyulára (1878-1933) és Krúdy Zsuzsára (1919-) vonatkozó dokumentumok.* Lelt. szám. 91.39.1-91.39.547

Ezt a Krúdy-anyagot is Krúdy Zsuzsa ajándékozta a múzeumnak, azonban a beérkezés pontos dátumát nem tudtuk megállapítani. Az anyag legnagyobb része Krúdy Gyulával kapcsolatos újságcikkekből áll, amelyek segítségével pontosan nyomon lehet követni minden országos rendezvényt, ami Krúdy művészetének ébrentartására, a nagyközönség előtti minél jobb megismertetésére irányult. Krúdy Zsuzsa széleskörű levelezése pedig arról árulkodik, hogy a fent említettekért lánya mennyi áldozatot vállalt. Ennek az anyagnak a beleltározása még tart.

Előkerültek a következő kéziratok és könyvek, melyek a Merényi Oszkár által vezetett leltárkönyv alapján az Irodalmi Gyűjtemény részét képezik. Átleltározásuk még nem történt meg.

1. Beöthy Zsolt Erdőben c. verse, amelyet Sóstón 1921-ben írt.
2. Beöthy Zsolt fiának, Beöthy Lászlónak a levele, amelyet Kardos István tanácsosnak írt 1922 április 4-én Budapesten.
3. Kacsoh Pongrác kottája, amely Beöthy Zsolt Erdőben c. versének megzenésítését tartalmazza.
4. Sárosy Gyula az „Arany trombita” szerkesztőjének Nagyhalász községben írt lakodalmas versének kézírata.
5. Rippl-Rónai József levele.

35 JAM IGY. 91.38.42

6. Kiss Lajos feljegyzései Tornyai János karácsonyáról.
7. Toldy Ferenc Kisfaludy Károly vígjátékáról írt bírálata. A dokumentum érdekessége, hogy Toldy ekkor még Schedel Ferencként írja alá a tanulmányát.
8. Az Eurialos és Lukrécia c. ismert széphistória a XIX. század elejéről kézzel írva.
10. A rendezés során előkerült számos átleltározatlan kézzel írt könyv. Ismeretlen szerző recepteket, találós kérdéseket tartalmazó füzetet, Suták Antal orvos feljegyzései, Saáry Sándor szemészeti jegyzetei, Ismeretlen szerző pályamunkája, melynek címe Hunyadi János.
11. Nemrég került elő az a leltárkönyv is, amelybe Merényi Oszkár az Irodalmi Gyűjtemény számára vásárolt könyveket leltározta be. Miután az Irodalmi Gyűjtemény gazdátlanul maradt, a múzeum könyvtárába kerültek a könyvek. Jelenleg tart a 78 könyv kiválogatása. Közülük az unikumok visszakerülnek a gyűjteménybe. Ilyen például Josephus Falvius: A zsidók háborúja, amelyet Frankfurtban adtak ki 1580-ban, s amelynek érdekessége, hogy benne Bessenyei György sajátkezű bejegyzését olvashatjuk. Ezen könyvek közé tartozik továbbá Bessenyei György: Holmi-ja, amelyet 1779-ben adtak ki Bécsben, valamint Bessenyei György: Az amerikai Podocz és Kazimir, amelyet elsőként Kazinczy Ferenc ültetett át magyarra.

A legelső Merényi Oszkár által vezetett leltárkönyv és az új leltározási szabályok szerint készült, első irodalmi leltárkönyv összevetése és revíziója során kiderült, hogy számos dokumentum hiányzik. Mivel komoly irodalmi értékű dokumentumokról van szó, indokoltnak tartom felsorolásukat. Leírásuk végén megadom a régi leltári számot, valamint azt a jelzetet, amelyet az Irodalmi Gyűjtemény adattárban való kezelésekor kapott.

1. Sándorfi József levele, amelyet 1820 körül írt. Ltsz. 13-13/IGY.
2. Papp Endre értekezése Kölcsey Ferenc Himnusz c. verséről 1825-ből. Ltsz. 14-15/IGY.
3. Dukai Takács Judit verskéziratai. 1813 körüli. Ltsz. 15-14/IGY.
4. Péczeli József Bevezetés c. munkájának kézirata. 1780-ra keltezhető. Ltsz. 16-16/IGY.
5. Deák Dániel feljegyzései 1809-ből. Ltsz. 17-17/IGY.
6. Kazinczy Ferenchez írt vers. Szerzője ismeretlen. 1811-re keltezhető. Nyomtatvány. Ltsz. 24-24/IGY.
7. Helmeczy Mihály Kazinczy gyermekeihez írt verséről készült nyomtatvány. Keletkezési ideje 1811. Ltsz. 26-26/IGY.
8. Mikszáth Kálmán névjegykártyája sajátkezű aláírásával. Ltsz. 33-IGY.48
9. Babits Mihály levele 1919-ből. Ltsz. 35-IGY.50

10. Oláh Gábor levele 1913-as keltezéssel. Ltsz. 37-IGY.52
11. Lévay József verskézirata. A verset Arany János születésének 100. évfordulójára írta. Ltsz. 38-IGY.53
12. Vargha Gyula verskéziratai. A versek címei: Álmatlan éjszakák, A halál hídjáról, Éjjeli óraütés, Régi mandulavirágzás, Leégő fáklya. A verseket 1920 körül írta a költő. Ltsz. 39-IGY
13. Herman Ottó levele Jósa Andrásához, amelyet 1897-ben írt. Ltsz.53-IGY.57
14. Báró Bessenyei József záloglevele. Gáva, 1815 április 20. Ltsz.146-IGY.78
15. Berzsenyi-kéziratok. Lásd. az Irodalmi Gyűjtemény ismertetésének 2. pontjában.

Ha számszerűleg nem is tűnik jelentősnek a hiány, komoly múzeális értékről lévén szó, eltűnése veszteséget jelentene mind Irodalmi Gyűjteményünk, mind a hazai irodalmi múzeológia számára. Ezért indokolt a dokumentumok utáni további kutatás.

Az Irodalmi Gyűjtemény gazdátlanságából adódóan, valamint a Jósa András Múzeum Adattárában őrzött és az Irodalmi Gyűjtemény kézirattáraként számontartott dokumentumok 1967-es szétválogatásakor, tekintélyes mennyiségű helytörténeti dokumentum mellett néhány irodalomtörténeti anyag is a Történelmi Dokumentációs Gyűjteménybe került³⁶. Ezek a következők:

1. Halotti vers Böszörményi László országgyűlési képviselő felett. Ltsz. Tört.dok. 67.2.1
2. Berda Károly verse a fegyverletételről. Ltsz. Tört.dok. 67.30.1
3. Saáry Sándor: Györgyike c. elbeszélésének kézirata. Ltsz. Tört.dok.68.20.1
4. A Bessenyei Kör rendezvényeinek meghívói. Ltsz. Tört.dok. 76.94.1, 76.101.1, 76.102.1, 76.103.1-3, 76.112.2
5. Krúdy Gyula regényei. Ltsz. Tört. dok. 79.6.1, 79.11.1
6. Gábor Andor 1920-ban írt verseinek kézzel írt másolatai. Ltsz. Tört.dok. 79.22.1.
7. Sarlós (Salzmann) Ottó kéziratai, levelei. Ltsz. Tört.dok. 87.2.1.1-87.4.1.62

Jelentős helyi dokumentumok, mivel Sarlós Ottó egyike volt azoknak a fiatal nyíregyházi íróknak, költőknek, akik a 30-as években új hangú alkotásaikkal jelentkeztek Forrás c. folyóiratukban. A dokumentumok

³⁶ A Történelmi Dokumentációs Gyűjteményben található irodalomtörténeti, irodalmi vonatkozású művelődéstörténeti dokumentumok, kéziratok az áteltározás engedélyezésének bonyolultsága miatt eredeti helyükön maradnak. Mivel azonban irodalmi anyagról van szó, a dokumentumokról készített kartonok egy-egy példánya az Irodalmi Gyűjtemény kartonrendszerébe is beépül.

között találjuk Rákos Sándor leveleit, valamint Sarlós Ottó verskéziratait is.

8. Óda dr. Szigeti Kilián bencés atyához. Ltsz. Tört.dok. 81.22.7
9. Ismeretlen szerző verseskönyve a XIX-XX. század fordulójáról. Ltsz. Tört. dok. 81.25.1
10. Jósika Miklós: Rákóczi Ferenc c. regényének 3-4. kötete, amely 1852-ben jelent meg. Ltsz. Tört.dok. 88.7.1-2
11. Ismeretlen szerző 1932-en írt versei. Ltsz. Tört.dok. 88.13
12. Ismeretlen szerző versesfüzete. Ltsz. Tört.dok.90.5.4

Összefoglalás

Természetesen a több ezer főlőből álló Irodalmi Gyűjtemény egyelőre nem nyújt átfogó képet Szabolcs-Szatmár-Bereg megye irodalomtörténetéről, irodalmi vonatkozású művelődéstörténetéről. Például a századforduló, a két világháború közötti időszak nyíregyházi, valamint megyei költőivel, íróival, irodalomtörténészeivel, amatőr és professzionális újságíróival, közművelődési egyesületeivel kapcsolatos dokumentumaink száma csekély. Ugyanez elmondható az 1945 utáni időszakra. Elegendő azokra az e tájon született, nevelkedett vagy hosszabb-rövidebb ideig itt élt költőkre, írókra gondolnunk, akik nem szerepeltek gyűjteményünkben, pl. Vietórisz István, Kelen László, Kiss Ferenc, Képes Géza, Rákos Sándor, Galambos Lajos, Ratkó József és még sorolhatnánk a neveket.

Reméljük, hogy a hiányok pótlása révén mielőbb sor kerülhet egy eredeti kéziratokban, relikviákban, levelekben, fényképekben gazdag, a megyének a nemzeti irodalmunkban elfoglalt helyét méltóképpen bemutató kiállítás megrendezésére.